

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o implementácii Národného štandardu finančnej gramotnosti do školského vzdelávacieho programu na 1. stupni základnej školy.

Stav implementácie Národného štandardu finančnej gramotnosti (ďalej NŠFG) do školského vzdelávacieho programu (ďalej ŠkVP) na 1. stupni základnej školy v školskom roku 2015/2016 kontrolovali školskí inšpektori počas výkonu komplexných inšpekcií v **143** základných školách. Z nich bolo **129** štátnych, **10** cirkevných a **4** školy boli súkromné. Vyučovaci jazyk slovenský malo **120** škôl, vyučovaci jazyk maďarský **20**, vyučovaci jazyk slovenský a maďarský **3**. V kontrolovaných školách bol celkový počet tried 1. stupňa **790**, ktoré navštevovalo **13 123** žiakov.

Zámerom kontroly bolo zistiť, do akej miery na sledovaných základných školách (ďalej ZŠ) zapracovali do ŠkVP na 1. stupni dokument NŠFG, ktorý vymedzuje šírku poznatkov, zručností a skúseností v oblasti finančného vzdelávania a manažmentu osobných financií. Zdrojmi zistení boli informácie z dokumentácie školy, z materiálov poradných orgánov, z rozhovorov s riaditeľmi škôl a s pedagogickými zamestnancami. Kontrolované školy venovali pozornosť implementácii Národného štandardu finančnej gramotnosti do ŠkVP na 1. stupni na rozdielnych úrovniach. NŠFG (tabuľka č. 1) do svojich materiálov zapracovalo **komplexne 32,87 %** škôl,

čiasťočne 54,55 % a **vôbec** ho nezpracovalo **12,58 %** subjektov.

Implementácia NŠFG pozostávala z rozpracovania všetkých 7 tém¹, čiastkových kompetencií – boli konkretizované v učebných osnovách jednotlivých predmetov² alebo v samostatnej prílohe k ŠkVP. Metodickú príručku pre implementáciu finančnej gramotnosti (ďalej FG) do vzdelávania na prvom stupni ZŠ – Finančná gramotnosť 1 využili všetky školy. Vypracované dokumenty väčšinou obsahovali charakteristiku, ciele, tematické okruhy FG, stanovenie metód a foriem jej uplatnenia v určených predmetoch jednotlivých ročníkov, v ktorých deklarovali realizovanie čiastkových kompetencií na rôznej úrovni. Na ich obsah nadväzovala implementácia NŠFG aj do vybraných predmetov 2. stupňa ZŠ.

Tabuľka č. 1: Implementácia NŠFG do ŠkVP na 1. stupni ZŠ

ŠIC	Počet kontrolovaných ZŠ	Zapracovanie NŠFG do ŠkVP ISCED1		
		komplexne	čiasťočne (formou prílohy)	bez zapracovania
Banská Bystrica	33	11	18	4
Bratislava	8	4	4	0
Košice	19	5	11	3
Nitra	16	5	6	5
Prešov	13	9	2	2
Trenčín	14	1	13	0
Trnava	16	5	7	4
Žilina	24	7	17	0

¹ Téma 1. Človek vo sfére peňazí, 2. Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí, 3. Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb – príjem a práca, 4. Plánovanie a hospodárenie s peniazmi, 5. Sporenie a investovanie, 6. Riadenie rizika a poistenie, 7. Úver a dlh

² matematika, slovenský jazyk a literatúra, prvouka, prírodoveda, vlastiveda, informatická výchova, etická a náboženská výchova, maďarský jazyk

SR	143	47	78	18
----	-----	----	----	----

V kontrolovaných subjektoch bola **zvýšená pozornosť** venovaná implementácii 2. témy – Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí, zapracovaniu celkových i čiastkových kompetencií tykajúcich sa boja proti korupcii a ochrany spotrebiteľa s uvedenými očakávaniami. Zaradené témy zohľadňovali potreby žiakov primárneho vzdelávania a rozvíjali schopnosť orientovať sa vo sfére peňazí. Uvedenú kompetenciu rozvíjali pomocou diskusií, riadeného rozhovoru a hraním rolí. Školy sa v rámci prvej úrovne jednotlivých čiastkových kompetencií NŠFG zamerali prioritne na pochopenie základných pojmov súvisiacich so svetom financií a na riešenie jednoduchých slovných úloh z praxe, ktoré modelovali najmä nakupovanie. V tejto téme v rámci prvej úrovne školy vo výchovno-vzdelávacom procese venovali pozornosť najmä hospodáreniu s peniazmi, ochrane pred krádežou a stratou pri návšteve pošty, obchodu, v rámci vyučovania matematiky, prvouky či vlastivedy (napr. didaktická hra na obchod). Komplexne boli spracované témy č. 3, 4, 5 a 6, v ostatných témach absentovali niektoré čiastkové kompetencie³.

Využitie NŠFG na vytvorenie nových tém v rámci učebných osnov (ďalej UO) jednotlivých predmetov alebo kurzov FG nebolo v školách aplikované vôbec. Časť škôl implementovala NŠFG aj do plánov triednických hodín, ojedinele záujmových útvarov mimo vyučovania alebo do výchovného programu školského klubu detí (ďalej ŠKD). V rámci spoločensko-vednej oblasti formou didaktických a spoločenských hier, burzou hračiek, kníh a vlastnoručne vyrobených výrobkov. Vychovávateľa priebežne počas výchovnej činnosti podľa tematických oblastí výchovy zapájali deti do spoločenských hier (To je život). K ich aplikácii zúžitkovali knihy (Peniaze), učebné pomôcky k tejto tematike (makety peňazí, Finančná gramotnosť – súbor plastových pomôcok s rôznymi pojmi k FG). Školy organizovali zber druhotných surovín, výlety a exkurzie s cieľom precvičiť si poznatky z FG v praxi.

Vo všetkých ročníkoch primárneho vzdelávania bolo rozvíjanie finančných kompetencií žiakov najviac uplatňované v predmete matematika pomocou 1. témy Človek vo sfére peňazí. Medzi najčastejšie osvojované pojmy patrili ľudské potreby, peniaze, euro, minca, bankovka. Uplatňovanie 2. témy – Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí (čiastková kompetencia č. 1, 2, 3 a 6) bolo prevádzané na simulovaných nákupoch tovarov v akciách so zľavami na základe ústnej formulácie slovných úloh.

V rovnakom rozsahu bola zaradená 4. téma – Plánovanie a hospodárenie s peniazmi s využitím základných pojmov – príjmy, výdavky a rodinný rozpočet (čiastková kompetencia č. 2 a 3), ktoré aplikovali s uplatnením spotrebiteľských zručností pri zodpovednom rozhodovaní počas nákupov. Žiaci pomocou softvérových programov FG a výpočtov zisťovali dostatok peňazí k zakúpeniu tovaru do stanovenej ceny. Poznávali pojmy hotovosť, hotovostná a bezhotovostná platba (peniazmi, platobnými kartami), rebríček hodnôt. Svoje predstavy o výhodách a význame sporenia vyjadrovali žiaci v diskusiách na základe svojich predstáv v téme č. 6 – Sporenie a investovanie (čiastková kompetencia č. 1 a 3). Cez 3. tému – Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb (príjem a práca), školy najčastejšie implementovali FG do predmetu prírodoveda. Na základe žiakmi opisovanej predstavy o ich profesijnej a finančnej budúcnosti, definovali prácu ako hlavný zdroj príjmu. Výdavky spojené so splátkami za energie (elektrina a voda) v domácnostiach boli účelne využité v téme č. 6 s ponúknutými možnosťami ich ochrany i šetrenia. Na slovenskom jazyku

³súčasťou témy č. 1 Človek vo sfére peňazí – nebola Č. k. 1 Vyhodnotiť trvalé životné hodnoty a osvojiť si vzťah medzi životnými potrebami a financiami ako prostriedku ich zabezpečenia; súčasťou témy č. 2 Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí – neboli Č. k. 1 Prevziať zodpovednosť za osobné finančné rozhodnutia a Č. k. 5 Určiť rôzne spôsoby komunikácie o finančných záležitostiach; Č. k. 3 Posúdiť význam boja proti korupcii, ochrany proti praniu špinavých peňazí a ochrany finančných záujmov EÚ; súčasťou témy č. 7 Riadenie rizika a poistenie – nebola Č. k. 2 Charakterizovať verejné poistenie a vysvetliť rozdiel medzi verejným a súkromným poistením

a literatúre prostredníctvom témy č. 4 zväčša žiaci precvičovali spôsoby komunikácie medzi rodinnými príslušníkmi a kamarátmi s možnosťou porovnania nákladov (financií) pri odovzdávaní informácií formou listu, SMS a emailu.

V ZŠ rozvíjali poznávacie kompetencie žiakov z FG i v nultom ročníku na predmete rozvíjanie komunikačných schopností. Žiaci v rozsahu 1. a 4. témy uskutočňovali nákupy v obchode s cieľom poznávania euro mincí a výberu vhodných druhov tovaru pre vlastnú potrebu. Realizáciu tém FG prostredníctvom blokového vyučovania využila len jedna škola. Na jednej ZŠ⁴ bol vytvorený nový predmet – spoločenská výchova pre implementáciu finančnej gramotnosti. Problematiku NŠFG do ŠkVP na 1. stupni nezpracovalo vôbec 18 škôl.

Školy, ktoré navštevovali žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sa výraznejšie venovali 1. téme – Človek vo sfére peňazí, 4. téme – Plánovanie a hospodárenie s peniazmi a téme č. 6. – Sporenie a investovanie. Základné školy rešpektujúc svoje podmienky (trieda nultého ročníka, triedy špeciálne a trieda so spojenými ročníkmi) i zloženie žiackeho kolektívu (žiaci pochádzali z marginalizovaných rómskych komún) začlenili FG priamo do jednotlivých učebných predmetov v primeranej forme už od nultého ročníka. Stanovené kompetencie z prílohy k ŠkVP následne triedni učitelia ešte podrobnejšie rozpracovali (podľa podmienok a zloženia žiackeho kolektívu) do vlastných materiálov pod názvom Plán implementácie finančnej gramotnosti do vyučovacieho procesu. Niektoré z nich obsahovali i konkrétne aktivity na ich realizáciu, vrátane plánov nultého ročníka a špeciálnych tried.

Väčšina subjektov zapojila pedagógov i žiakov do realizácie rôznych **projektov**⁵ s tematikou FG. Školy boli zapojené aj do projektu Poznaj svoje peniaze, ktorý organizovala Nadácia pre deti Slovenska a Nadácia Slovenskej sporiteľne. Prostredníctvom e-learningu sa žiaci učili rozumieť financiám aj s využitím informačno-komunikačných technológií (ďalej IKT). Úspešným sa javil projekt v rámci Týždňa matematiky – EURÁČIK, zameraný na objasnenie pojmu a úloh peňazí, plánovanie vo financiách a vlastné hospodárenie.

Na väčšine kontrolovaných ZŠ sa pedagogickí zamestnanci oboznámili s materiálom NŠFG samoštúdiom, alebo v rámci **interného** školenia na zasadnutí poradných orgánov alebo pedagogických rád. Funkcia koordinátora FG bola ustanovená iba na pätine kontrolovaných ZŠ.

Externého vzdelávania v oblasti FG sa v tomto školskom roku zúčastňoval minimálny počet učiteľov. Časť absolvovala vzdelávanie, ktoré zabezpečovali finančné inštitúcie (Tatra sympatia; poisťovňa Allianz Slovensko; Slovenská sporiteľňa a. s.; Poisťovňa Generali a Prima Banka a.s.). Jednou z úloh finančného vzdelávania bolo zabezpečiť orientáciu a prehľad vo finančných produktoch a službách. Školy v malej miere využili možnosti vzdelávania ponúkané inými odborníkmi alebo organizáciami (Občianske združenie ARKUS; Nadácia pre deti Slovenska – Škola rodinných financií; Ja Slovensko – Viac ako peniaze organizované Junior Achievement Slovakia; Obchodná akadémia v Čadci).

Vo väčšine kontrolovaných subjektov učitelia deklarovali dostatok učebných pomôcok a materiálov vo vzťahu k problematike FG. Najčastejšie využívali Metodickú príručku pre implementáciu finančnej gramotnosti do vzdelávania na prvom stupni základných škôl – Finančná gramotnosť 1, metodické materiály (Ja a peniaze, Viac ako peniaze, Ako sa chytajú financie a Praktické financie – zošit pre učiteľa, Finančná gramotnosť pre 4. ročník, Finančná gramotnosť v testových úlohách). Na stimulovanie finančného vzdelávania používali v školách názorné pomôcky – sady žiackych europokladničiek, obsahujúcich imitáciu kovových mincí a papierových bankoviek, učebnice a pracovné zošity (Praktické financie, Naučme sa hospodáriť, Moja prvá kniha o peniazoch, Šlabikár finančnej gramotnosti a Počítajme

⁴ Základná škola s materskou školou s VJM – Alapiskola és Óvoda, Hajnáčka 419, Hajnáčka

⁵ Deň olympiády FG; jednoduché projektové vyučovanie; Ako si ustieš, tak budeš spať; Dvakrát meraj a raz rež; Kamaráti budme – dlhy si plaťme; Deň eura; týždeň finančnej gramotnosti, Gazdovanie v našej rodine

hravo), propagačné materiály, letáčky, brožúrky a konverzačné kartičky. Kontrolované subjekty pracovali s nástennými tabuľami – plagát Euro peniaze a Euro mince. Využitý bol aj materiál Finančná gramotnosť do školských lavíc – vzdelávací manuál finančnej gramotnosti (inštitucionálne bankové vzdelávanie NBS). Nadobudnuté teoretické poznatky žiaci uplatňovali pri nákupoch v triednych kútikoch FG s menovkami a cenovkami tovarov, maketami euro mincí.

Najčastejšie používanými technickými prostriedkami pre aplikovanie úloh NŠFG boli osobné počítače, tablety a interaktívne tabule, tlačiarne, skenery. Pri využití IKT (interaktívnej tabule, notebooku) čerpali poznatky z Finančnej gramotnosti pre ZŠ z Operačného programu Vzdelávanie. V školách, v ktorých deklarovali nedostatočný počet učebných a metodických materiálov si k daným témam pedagógovia svojpomocne vyrábali vlastné učebné materiály. Pedagogickí zamestnanci väčšiny škôl čerpali informácie z dostupných webových portálov a výukových programov⁶, metodických a odborných príručiek.

V školách, kde mali ustanovených **koordinátorov FG**, koordinovali implementáciu NŠFG do jednotlivých predmetov a zabezpečovali pre žiakov rôzne aktivity, súťaže, besedy a spolupracovali s finančnými inštitúciami a organizáciami (VÚB a.s., Slovenská sporiteľňa a.s. a Raiffeisen Bank). Prostredníctvom projektu Moja familia (realizovala Spoločnosť OVB Allfinanz Slovensko a.s.) získali školy metodický materiál a učebné pomôcky pre finančné vzdelávanie žiakov. Cez Nadáciu PARTNERS a webový portál Dobré nápady boli žiaci časti škôl zapojení do finančnej vedomostnej súťaže Kam sa mince kotúľajú. Zapojením sa do projektu (S financiami rozumne) s podporou Nadácie ORANGE – Školy pre budúcnosť získali finančné prostriedky na nákup učebných pomôcok k rozvíjaniu FG. Všetky aktivity, ktoré školy organizovali pre žiakov boli zamerané na aktívne využívanie osvojených poznatkov o financiách.

Informovanosť z oblasti finančného vzdelávania zabezpečovali školy rôznymi formami. Rodičom poskytovali informácie prostredníctvom ŠkVP zverejnených pomocou webových stránok škôl, na plenárnych rodičovských združeniach a triednych aktívoch rodičov. No aj napriek tomu informovanosť rodičov o zámeroch, princípoch a cieľoch finančného vzdelávania bola nepostačujúca, informácie dostali spravidla vo všeobecnej rovine⁷.

Závery

Implementácia NŠFG na 1. stupni ZŠ bola realizovaná v zmysle Metodiky pre implementáciu FG do vzdelávania na prvom stupni základných škôl. Na päťtine škôl bola zabezpečená prostredníctvom koordinátorov FG do jednotlivých predmetov.

Implementáciu Národného štandardu finančnej gramotnosti do ŠkVP komplexne zapracovalo 32,87 % škôl, čiastočne 54,55 % a danú problematiku do základného dokumentu nezpracovalo 12,58 % subjektov.

Pedagogickí zamestnanci venovali zvýšenú pozornosť zapracovaniu čiastkovej kompetencie týkajúcej sa významu boja proti korupcii, ochrany proti praniu špinavých peňazí a ochrany finančných záujmov EÚ a čiastkovej kompetencie vzťahujúcej sa na princípy ochrany spotrebiteľov. Mali ich adekvátne rozpracované s uvedenými poznatkami, zručnosťami, aktivitami a základnými pojmami, ktoré majú žiaci 1. stupňa v rámci samostatných úrovní zvládnuť. Jednotlivé témy realizovali v rámci vyučovacích predmetov 1. stupňa prostredníctvom rôznych foriem a metód vo vzťahu k rozvíjaniu FG. V sledovaných

⁶ www.zborovna.sk, Planéta vedomostí, , Datakabinet PC výukový program Alf, Alik – sporenie a nákup vo fiktívnom obchode, programy G – COMPRIX, Licencia SW LittleLane

⁷ Príkladom dobrej praxe je veľmi dobrá spolupráca škôl v Lučenci s Colnou správou Lučenec, ktorá formou seminárov prezentovala rodičom a žiakom oblasť korupcie, trestnoprávnej zodpovednosti, počítačovú kriminalitu, podvodné e-mailly, hackerské útoky na bankové kontá, klamlivú reklamu, ekonomickú kriminalitu.

ročníkoch primárneho vzdelávania bolo rozvíjanie finančných kompetencií žiakov najviac uplatňované v predmetoch matematika, slovenský jazyk a literatúra, prvouka a vlastiveda.

V školách, ktoré nemali vypracovanú implementáciu NŠFG do ŠkVP záležalo väčšinou len na rozhodnutí vyučujúceho predmetu, ktorú tému zaradi do edukačného procesu. Využitie NŠFG na vytvorenie nových tém v rámci UO vyučovacích predmetov alebo kurzov FG nebolo v školách využité vôbec.

Školy vhodne zaradili témy FG aj do projektových aktivít. Na niektorých školách pracovali krúžky FG a boli realizované aktivity v rámci výchovného programu školského klubu detí. Aktualizovaný NŠFG rozpracovaný ako samostatnú prílohu k výchovnému programu v ŠKD malo 10 % subjektov. Podľa vyjadrení riaditeľov škôl iba na malej časti škôl (8 %) kontrolovali riaditelia stav a úroveň osvojenia si poznatkov z FG u žiakov.

K výučbe FG neboli všetky kontrolované subjekty primerane vybavené učebnými pomôckami. Učitelia často pracovali s výukovými programami prostredníctvom interaktívnych tabúl, notebookov a taktiež svojpomocne vyhotovenými učebnými pomôckami.

Vzdelávanie pedagogických zamestnancov sa uskutočňovalo najmä samoštúdiom, interným vzdelávaním počas zasadnutí metodických orgánov, v menšej miere i prostredníctvom MPC a iných inštitúcií. Zapojenie sa nízkeho počtu učiteľov do externého vzdelávania ponúkaného vzdelávacími inštitúciami a slabšie zabezpečená informovanosť rodičov o tejto oblasti mali negatívny dopad na rozvíjanie poznatkov, zručností a skúseností v oblasti finančného vzdelávania a manažmentu osobných financií.

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom 76 odporúčaní, ktoré sa týkali zapracovania dokumentu NŠFG do ŠkVP, implementovania v iných dokumentoch, zabezpečenia kontinuálneho vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti FG a ustanovenia koordinátora FG.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- rozpracovať NŠFG do ŠkVP s dôsledným začlenením čiastkových kompetencií opisujúcich vybrané poznatky
- zvážiť možnosť ustanovenia koordinátora pre implementáciu NŠFG do edukačného procesu
- zabezpečiť interné vzdelávanie pedagogických zamestnancov so zameraním na FG
- zabezpečiť kontrolu získaných zručností FG u žiakov, výsledky analyzovať a prijímať opatrenia na zlepšenie stavu
- zlepšiť vybavenie škôl učebnými materiálmi, pomôckami a metodickými materiálmi stimulujúcimi rozvoj FG

Metodicko-pedagogickému centru

- rozšíriť kontinuálne formy vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti rozvoja finančnej gramotnosti so zameraním na inovatívne prvky vo vzdelávaní